

مقاله / جایگاه عاشورا در تکوین انقلاب اسلامی ایران

۱۱ آبان ۱۳۹۳ ساعت ۱۴:۲۴

در این نوشتار به اجمال سعی می‌شود با در نظر گرفتن روند وقوع انقلاب اسلامی، شعارها، سخنرانی‌ها و بیانیه‌های انقلابیون و رهبران نهضت مردم ایران، تاثیر و نقش عاشورا و اصول و مولفه‌های آن مانند فرهنگ شهادت، مبارزه مستمر حق با باطل، طاغوت ستیزی و امر به معروف و نهی از منکر در پیدایش و پیروزی انقلاب اسلامی ایران بررسی شود.

در طول تاریخ شیعه و پس از غیبت کبری، بسیاری از انقلابیون و عالمان دینی و متعهد، با قیام و مبارزه، احیای دین اسلام را وجهه همت خویش قرار داده‌اند که در این میان، نهضت عاشورا با توجه به ماهیت اسلامخواهی، اصلاح طلبی و ظلم ستیزیش همواره الهام بخش نهضت‌های اسلامی و حرکت‌های اصلاحی بوده است. انقلاب اسلامی ایران به رهبری و زعامت امام خمینی (ره) را میتوان بارزترین و موفقترین انقلاب نشأت گرفته از عاشورای حسینی به شمار آورد؛ زیرا همانطور که امام حسین (ع) هدف خود را اجرای سیره جدشان، امر به معروف و نهی از منکر، عدالت گستری و ایستادگی در مقابل ظلم اعلام کردند؛ امام خمینی (ره) نیز چه قبل از تبعید و چه در نجف و پاریس به صراحت اعلام کردند که ما در مقابل طاغوت زمان (رژیم پهلوی) ایستادگی میکنیم و با خواست مردم، حکومت عدل را بر دو محور اسلامیت و جمهوریت بنیان مینهیم. بنابراین میتوان گفت که انقلاب اسلامی ایران از حیث الگوهای والایی مانند امر به معروف و نهی از منکر، مقابله با طاغوت، تکیه بر پایگاه مردمی و استفاده از اصول مشخص دینی، بیشترین شباهت را به قیام حسینی و نهضت عاشورا دارد.

در این نوشتار به اجمال سعی میشود با در نظر گرفتن روند وقوع انقلاب اسلامی، شعارها، سخنرانیها و بیانیههای انقلابیون و رهبران نهضت مردم ایران، تاثیر و نقش عاشورا و اصول و مولفههای آن مانند فرهنگ شهادت، مبارزه مستمر حق با باطل، طاغوت ستیزی و امر به معروف و نهی از منکر در پیدایش و پیروزی انقلاب اسلامی ایران بررسی شود.

اساسا شروع انقلاب اسلامی را باید از ایام محرم و عزاداری امام حسین (ع) و با الهام از آموزه های نهضت عاشورا دانست. قیام ۱۵

خرداد ۱۳۴۲ - که نقطه عطفی در تاریخ انقلاب شمرده میشود- به دنبال سخنرانی شدید الحن امام خمینی(ره) در بعد از ظهر عاشورا (۱۳ خرداد ۱۳۴۲) به وقوع پیوست. و در حقیقت نطفه انقلاب را همان فریاد عاشورایی امام منعقد کرد. شعارهایی هم که در طول این قیام و ایام پیروزی انقلاب، علیه رژیم پهلوی از طرف مردم سر داده میشد، اشاره به نهضت عاشورایی حسینی داشت، شعارهایی چون «خمینی بت شکن ... خمینی، تو فرزند حسینی»، «خمینی، خمینی تو وارث حسینی» و «نهضت ما حسینیه، رهبر ما خمینی». قتل عام ۱۵ خرداد، گرچه به ظاهر سرکوب نهضت امام بود؛ اما خونهای شهدا و افشارگریها و مبارزات بعدی، اذهان را برای یک انقلاب فراهم ساخت. عاشورای حسینی هم در ظاهر با شهادت امام حسین (ع) و یارانش به پایان رسید ولی همان حادثه، بذر تخرکها و بیدادگریهای عظیمی را افشاند و به بار نشست امام خمینی (ره) در مورد قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ فرمودند:

«آن روز یزیدیان با دست جنایتکاران گور خود را کردند و تا ابد هلاکت خویش و رژیم ستمگر جنایتکار خود را به ثبت رساندند و در ۱۵ خرداد ۴۲ پهلویان و هواداران و و سرداران جنایتکارشان با دست ستمشاهی خود گور خود را کردند و سقوط و ننگ ابدی را برای خویش به جا گذاشتند که ملت عظیمالشان ایران بحمدالله تعالی با قدرت و پیروزی بر گور آتشیاران لعنت می فرستد». (صحیفه نور، ج ۱۶، ص ۷۹)

به علت افشارگریهای شجاعانه و بی پرده حضرت امام (ره) بر ضد رژیم ستمگر پهلوی، ایشان دستگیر و به ترکیه و پس از مدتی به عراق تبعید شدند. حضرت امام خمینی در دوران تبعید نیز به پیروی از حسین بن علی (ع) راه صبر و استقامت را پیشه خود ساخته و با الهام از عاشورا روح حماسه و غیرت دینی را در مردم دمید. ایشان با بر شمردن مفساد و مظالم رژیم طاغوت، مردم را دعوت به مبارزه با یزید زمانه کرده و در عین حال خواستار تشکیل حکومت اسلامی و حاکمیت ارزشهای قرآنی بر جامعه شدند.

امام در آثار دوران تبعید خود بر لزوم پافشاری بر نهضت حسینی و احکام اسلامی بیش از پیش پای می فشردند: «اسلام را عرضه بدارید و در عرضه آن به مردم، نظیر عاشورا به وجود بیاورید...» زیرا «محرم، ماه نهضت بزرگ سید شهیدان و سرور اولیای خداست که با قیام خود در مقابل طاغوت، تعلیم سازندگی و کوبندگی به بشر داد و راه فنای ظالم و شکستن ستمکار را به فدایی دادن و فدایی شدن دانست و این خود سرلوحه تعلیمات اسلام است برای ملت ما تا آخر دهر». (صحیفه نور، ج ۲، ص ۱۱)

در فاصله سالهای ۱۳۴۲ تا ۱۳۵۷ مجالس محرم، منبرها، وعظها و نوحهها حال و هوای سیاسی و انقلابی گرفت. نگرش سیاسی

به حادثه کربلا و درس آموزی از قیام عاشورا به سرلوحه دعوت امام خمینی و همفکران او تبدیل شد. عاشورا دیگر یک ضایعه تاریخی نبود، بلکه به محور بسیج مردم بر ضد رژیم طاغوت تبدیل گردیده بود. خانواده‌ها، شهیدان خود را به فرمان حسین زمان و محشور با شهدای کربلا میدانستند. مساجد، تکایا، حسینیه‌ها و خیمه‌های غزاداری امام حسین (ع) به عنوان مهمترین اماکن، برای فعالیت نیروهای انقلاب و بیداری مردم از مفاسد حکومت پهلوی و سازماندهی آنان برای راهپیمایی، تظاهرات و فعالیتهای انقلاب محسوب میگردید. مردم ایران تحت تاثیر نهضت عاشورا، روحیه شهادت طلبی و ایثار امام حسین (ع) و یارانش را مجددا در خاطرهای تکرار میکردند و با شعارهای «الله اکبر» و «توپ، تانک، مسلسل دیگر اثر ندارد» با تانکها و مسلسلهای رژیم ستمشاهی مقابله میکردند. امام راحل میفرمودند:

«کیفیت مبارزه را اینکه قیام در مقابل یک حکومت قلدری که همه جا را در دست دارد، با یک عده معدود چطور باید باشد، اینها چیزهایی است که حضرت سیدالشهداء به ملت آموخته است». (صحیفه امام، ج ۱۷، ص ۵۶).

در دهه های ۱۳۴۰ و ۱۳۵۰ بعضی از خطبا، روحانیان و دانشگاهیان توانستند از زوایای نو به قیام عاشورا نظرافکننده و بدین وسیله جامعه، بویژه جوانان را با این قیام عظیم تاریخ ساز آشنا تر سازند. در این راه دو تن از متفکران و مبارزان، یعنی آیت الله مطهری و دکتر علی شریعتی بیش از دیگران موفق به این کار شدند، استاد مطهری با ایراد سخنرانی ها و تالیف کتاب هایی چون «حماسه حسین» و «فریادها» به مردم بویژه جوانان اهمیت این حماسه را در احیای دین اسلام و جنبه ظلم ستیزی آن گوشزد کرد. دکتر شریعتی نیز باتوسل به دیدگاه خاص خود برآن بود تا نسل جوان را بیش از پیش با نهضت امام حسین(ع) و یارانش آشنا سازد.

شاید بتوان مهمترین نمود فرهنگ و تعالیم عاشورا در انقلاب اسلامی ایران را مسئله ناسازگاری با طاغوت و استکبار دانست که این امر، در تمامی حرکتها و موضعگیریهای امام خمینی (ره) کاملا نمایان و آشکار بود و به صورت یک جریان محوری در نهضت اسلامی میدرخشید. ایشان در سخنرانیها و بیانییهها و مصاحبههای خود مشروعیت حکومت شاه را زیر سوال میبردند؛ آنگونه که سیدالشهداء نیز با امتناع از بیعت، خلافت یزید را نامشروع و غاصبانه دانست. ایشان با آنکه دور از وطن بودند؛ تاکید داشتند که روحانیون و خطبا، حد اعلای استفاده از منابر حسینی در ماه محرم و صفر را داشته باشند. ایشان این ایام را بهترین زمان برای افشاگری اقدامات ضد اسلامی رژیم میدانست. راهپیماییهای تاسوعا و عاشورای حسینی در سال ۱۳۵۷ کمر رژیم را شکست. همچنین اعلامیه تاریخی امام خمینی (ره) در روز ۲۱ بهمن ۱۳۵۷ مبنی برشکستن حکومت نظامی - که تصمیم داشتند رهبران اصلی انقلاب را دستگیر کرده و به زعم خویش به انقلاب برای همیشه پایان دهند- عملا نوعی حماسه عاشورایی محسوب میشد. مردم تحت تاثیر اعلامیه و فرمان حسین زمان خویش، به خیابانها ریخته و ضربه نهایی را به رژیم پوسیده شاهنشاهی وارد

بطور کلی حضرت امام (ره) علل محدثه و مبقیه انقلاب اسلامی ایران را مدیون و مرهون عاشورا و درسی که مردم از امام حسین (ع) آموختند میدانند و لذا در سخنان خویش میفرمایند:

«ما باید همه متوجه این امر معنا باشیم که اگر قیام حضرت سیدالشهداء -سلام الله علیه- نبود، امروز ما نمیتوانستیم پیروز شویم، انقلاب اسلامی ایران پرتوی از عاشورا و انقلاب عظیم الهی آن است» (صحیفه نور، ج ۸، ص ۱۲)

امام خمینی (ره) که تعالیم و فرهنگ عاشورا را گنجینه عظیم سیاسی-دینی و پشتوانه غنی و انسانساز اسلام میدانست؛ با الهام و بهره‌گیری از آموزه‌های عاشورایی، حماسه حسینی را اساس قیام و مبارزه خویش قرار داده و به احیای دین پرداخت. امام راحل عظیم الشان، با شناخت دقیق سیاست‌های استکبار جهانی در تحمیل رژیم پهلوی بر ایران و مشابهت‌های فراوان این رژیم با حاکمان اموی، و بهره‌گیری از دو عنصر تحریک‌آفرین دینی یعنی «امر به معروف و نهی از منکر» و «تکلیف الهی» که شالوده و اساس شکل‌گیری حماسه عاشورا را پایه‌ریزی کردند؛ رژیم ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی را فرو ریخت و مکتب انسانساز اسلام را حیات مجدد بخشید و غبار تحریف و بدعت را از چهره دین زدود.

منابع مورد استفاده:

فرهنگ سیاسی شیعه و انقلاب اسلامی، یدالله هنری لطیفپور، انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۰

مسجد و انقلاب اسلامی، رضا شریفپور، انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۳

مجموعه مقالات همایش علمی «عزت و افتخار حسینی، فرهنگ و تفکر بسیجی»، جلد اول، سازمان تحقیقات و مطالعات بسیج، بهار ۱۳۸۳

چکیده مقالات اولین کنگره بین‌المللی «امام خمینی و فرهنگ عاشورا»، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، خرداد ۱۳۷۴

مجموعه مقالات دومین کنگره بینالمللی «امام خمینی و فرهنگ عاشورا»، دفتر اول و دوم، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی
(ره)، بهار ۱۳۷۶

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۲۰۲۴۳/مقاله-چاپگاه-عاشورا-تکوین-عاشورا-انقلاب-تکوین-عاشورا-چاپگاه-مقاله/۲۰۲۴۳>